

TURİZM PLANLAMASI VE EKO-SİSTEM İLİŞKİLERİ

M. Zekai BAYER (*)

Turizm, günümüzde insan yaşamına beslenme, giyinme, iş edinme gibi temel gereksinme olarak girmiştir.

Her ülkede iç ve dış turizm faaliyeti olan bu gereksinmenin neticesinde büyük bir ekonomik potansiyel yaratılmaktadır. Bilindiği gibi turizm sektörü, genel olarak konaklama - ulaştırma - pazarlama faaliyetlerinin ortaya koyduğu bir hizmetler bütünüdür.

Bu faaliyetler, turistin ziyaret ettiği mekânda, yani bir çevre'de oluşmaktadır. Bu bakımdan, çevrenin düzenlenmesi ise turizm planlamasını bir gereksinme olarak ortaya çıkarmaktadır.

TURİZM - ÇEVRE İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Günümüzde, başarılı bir turizm faaliyeti yöreye ve doğaya uyumlu bir yerleşim ve nitelikte beraber temiz, düzenli ve sağlıklı bir çevreye de ihtiyaç duymaktadır.

Hızlı gelişen turizm tesisleri

ise plansız yapılaşma neticesinde çevreyi tahrip edebilmektedir.

Gerçekçi ve dengeli bir uygulama, hem turizmin gelişmesi; hem de çevrenin korunması için vazgeçilmez bir koşul olarak görünmektedir. Turizm ve çevre dengesinde en önemli unsur da turizmin geliştiği, turistlerin yoğunlaştığı yörelerdeki çevre sorunlarıdır.

Açıkça görülen bu nedenlerle, turizmin çevre ve ekoloji ile ilgisi giderek önem kazanmaktadır. Kabul edilmelidir ki, turizm, doğanın ve tarihi varlıkların meydana getirdiği bir bütün içinde, peyzajın ve kültürel değerlerin korunduğu yörelerde gelişir. Yine gözden kaçırılmamalıdır ki, hızlı ve yoğun bir turizm faaliyeti de kaçınılmaz olarak çevre değerlerini belli ölçüde tahrip etmektedir. İşte bu kritik nokta, turizm ve çevre ilişkilerinde bulunması gereken hassas dengenin önemini ortaya koymaktadır.

Turizm açısından çevre değerlerine bakıldığında, çeşitli unsurların hatırlanması gerekir. Türkiye'deki turizm büyük ölçüde deniz kıyılarında geliştiği için peyzaj bütünlüğü ya-

nında, deniz suyunun temizliği, en önemli gösterge olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında, gürültü, toz, trafikten kaynaklanan sorunlar, düzensiz kentleşme, sanayileşme, kıyı bölgelerinin ikinci konutlarla betonlaşması ve orman yangınları da turistik çevreyi büyük ölçüde bozan ve çirkinleştiren olumsuz etkenlerdir.

EKOLOJİ BİLİM DALININ ÇEVRE İLE İLİŞKİSİ

A. Ekoloji Kavramı

Çevre sorunlarının oluştuğu, ekolojik havza diye isimlendirilen yörede, ilk önce ekolojiyi tanımlamamız gerekmektedir.

Ekoloji: İklim, toprak, su faktörlerinin karşılıklı etkilerini, canlı varlık üzerine tesirlerini etüd ve tesbit eden bir bilim dalıdır. Canlı varlıkların yaşadıkları doğal ortamla ekolojik ilişkisidir. Her canlı ile cansız varlık, öz varlığı ile ortamın yani çevrenin yaratılmasına katılır. Bu bakımdan da yaşama düzeyinde, çevre içindeki ilişkilerin tümü genel ekoloji bilimi içinde değerlendirilmektedir.

Ekoloji terimi yüz yıl önce Alman biyoloji uzmanı Ernst

(*) Yüksek Orman Mühendisi Peyzaj Mimarisi Öğretim Görevlisi

HAECKEL tarafından ortaya atılmıştır. Yaptığı tanıma göre ekoloji, hayvan ve bitkiler ekonomisidir. Yirminci asırda bilimlerin standartlaşmış tanımlamasında ekoloji, organizmalar ile bunların çevreleri arasındaki ilişkiler birimi olarak belirlenmiştir. Fiziksel çevrenin kendisi de geniş oranda organizmalar tarafından meydana getirildiği kabul edildiği takdirde yeryüzündeki yaşantının devamı, bir ekolojik olaydır.

Amerikalı profesör Mark Stan Bates, ekoloji için 1962'de yazdığı kitapta aynen şöyle söylemektedir. "Ekoloji Bilimi, uzun süreli insan yaşantısı açısından doğa ile insan arasındaki ilişkileri açıklayan bilimlerin en önemlisidir. Fakat en az anlaşılanıdır."

Ekolojistler doğanın her kesiminde yaşayan toplumu ve fiziksel çevreyi bir arada belirtmek için eko - sistem terimini kullanmaktadırlar.

B. Eko - Sistem Kavramı

Eko - Sistem terimi için, canlılar ve cansızlar ile çevre arasındaki madde ve enerji değiş tokuşu veya dağılımı diye genel anlamda bir tanımlama yapılmaktadır. Ekolojistler, büyük ve küçük bütün canlı ve cansız varlıklar arasındaki yaşantıyı tetkik ederler. Bu yaşantı, ekolojistlerin terimi ile yeryüzündeki en büyük ağıdır.

Eko - Sistemdeki her türlü olay ve yaşantılar üç ana kuralda bu büyük ağı meydana getirir.

1. Dayanışma: Ekolojinin birinci kuralıdır. Burada prensip her şeyin bir diğerine ilişkin olduğudur.

2. Sınırlama: Ekolojinin diğer bir temel prensibidir. Bu prensibe göre hiçbir şey; hiçbir canlı veya organizma veya tür, sonsuz büyüyemez, sonsuz gelişemez,

zira eko - sistemin imal edebildiği serbest oksijen miktarı ile canlılar sınırlanmıştır.

3. Bağlılık: Eko - sistem canlı ve cansızlar arasında her zaman karışık olduğu kadar karşılıklı bir ilişki bağı ile sistemi tamamlar. Çevreye baskı yapıp, bu sistem değiştirildiği takdirde eko - sistem yeni bir yaşantı ve sorunu ortaya çıkar.

C. Ekoloji - Çevre Sorunları İlişkileri

Kaliforniya Üniversitesinden Prof. Garret Hardin, bu konuda şunları açıklamıştır. "Ekolojik bünyede hiçbir zaman sadece tek bir şey yapamayız, yaptığımız etki ekolojik bir sistem değişikliğinden ibarettir. Arzu edilen belirli bir etkiyi sağlamak amacıyla çapraşık bir sisteme tesir ettiğimiz zaman, çoğu zaman arzu edilmeyen diğer bir başka bir etki veya problem ortaya çıkmaktadır".

Yukarıda belirtilen açıklamalarda ekolojik yöntemler bakımından doğanın bir sistem olarak kabul edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. İşte bu noktada doğanın kirlenmesi neticesinde, özellikle turizm sektöründe çeşitli ekolojik sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Çevre sorununu, dar veya geniş anlamda ele aldığımız zaman, önümüze ekolojik denge yönünden iki önemli sorun çıkar. Bunlardan birincisi kirlenmenin önlenmesi, ikincisi ise kirlenen alanın arıtılmasıdır. Her iki konu da turizm planlaması bakımından önemlidir. Doğada, canlılar ile çevre koşulları arasında değişmez bir denge mevcuttur. Bu dengeye ekolojik denge adı verilmektedir. Canlıların biyolojik ve fizyolojik hayatının varlığı bu dengenin varlığı ve sürekliliği ile mümkündür.

PLANLAMA BAKIMINDAN ÜLKEMİZİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ülkemizde planlı ve programlı bir kentleşme yerine "çar-pık kentleşme" süreci devam etmektedir. Bilimsel bakımdan kentleşme, kentlerin mekân bakımından ekolojik dengeyi bozmayacak şekilde biçimlendirilmesidir.

Ülkemizde, kentleşme gibi turizm yerleşmeleri de plansız olarak gelişmiştir. Bu bakımdan, mevcut doğa potansiyelini korumak ve doğa ile uyumlu bir turizm gelişmesi için turizm fiziksel planlaması yapılması, ülkemizde büyük bir gereksinime haline gelmiştir.

Ülkemizde genellikle, turistik tesisler planlanırken ve kurulurken, sadece turistik tesisin kapasitesi ve tesisin teknik niteliği gözönünde tutulmakta ve sonuçta çevre ile uyumsuzluklar meydana gelmektedir.

Planlanan yörelerde, yaşayacak insan yani turist miktarı kadar, yaşamsal düzeyde önemli olan su, hava, enerji, altyapı, ulaşım ve yeşil alan gereksinimi önemlidir. Bunlar arasındaki hassas denge ve ekolojik ilişkiler, arazide taşıma kapasitesini ortaya koyar. Bu bakımdan, arazi kullanma kararları alınmadan kentleşmeye gidilmemelidir.

Ne yazık ki, ülkemizin genelinde ve turizm komplekslerinde bu ilkeler uygulanmadığı için aşağıda açıkladığımız eko - sistem bakımından önemli olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

1. Toprak, hava, su ve yeşil alan gibi doğal kaynak israfı olmuştur.
2. Çöpünden kanalizasyonuna kadar çok büyük boyutlarda çevre sorunları ortaya çıkmıştır.
3. Toplum yararını zede-

leyen mülkiyet hakları kargaşası doğmuştur.

4. Özellikle göç yolu ile kentlerde aşırı nüfus artışı meydana gelmiştir.
5. Kentlerdeki konutlar ile endüstri kuruluşları iç içe girmiştir.

Bütün bunlar, insanların günlük yaşantısının bir parçası haline gelmiş bulunan çözümü çok güç ekolojik sorunlar ortaya çıkarmıştır. İstanbul ilinde çekilen su ve ulaşım sıkıntısı; ne yapılacağı bilinemeyen günlük 6000 ton çöp üretimi; kişi başına ideal olarak düşmesi gereken 30 - 40 m²'lik yeşil alan yerine bu miktarın sadece 2,1 m² olması bu sorunlara ait sadece birkaç somut örnektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm planlamasında doğayı, dolayısıyla ekolojik dengeyi korumak için gözönünde tutulacak ilkeler şunlardır:

1. Çevre sorunları için, tanımlama ve eleştiri aşaması kapanmış, aktif eylemler devri başlamıştır. Bu nedenle içinde yaşadığımız ortamı, yani çevremizi kurtarmak için olaya sadece karşıdan bakıp eleştiri yaparak zaman kaybedilmemelidir; aktif olarak çevreyi koruma eylemi gerçekleştirilmelidir.

2. Ekonomik refah, her

zaman için mutlu bir sosyal yaşam sağlayamaz. Çünkü canlıların yaşam temellerini yok etme pahasına kurulan bir ekonomik kalkınma, toplumun bu refahtan yararlanmasına engel olur.

3. Bugün tüm dünyada görülen ekolojik kriz, ancak teknolojik ve doğal denge arasında bir uyum sağlanması ile ortadan kalkabilir.

4. Bilgi eksikliği ve sadece ekonomik kâr ilkesine dayanan doğadan yararlanma, ekolojik krizi arttıran iki ana faktördür. Bu iki faktörün, doğayı koruma bakımından ne derece olumsuz etki yaptığı hakkında bilinçlenmek zorundayız. Çünkü bu yönde bilinçlenme, canlıların yaşayabilmesi için yapılacak yardımla eşdeğerdedir.

5. Çevre sorunları ile ekonomik çıkarlar daima mücadele halinde. Ve bunlar birbirleriyle çelişen iki olgudur. Bu nedenle dünyanın her yerinde, ekonomik refah uğruna doğal kaynakların sömürülmesinin önüne geçilememekte; hatta ekolojik ilkeler bu konuda daima üvey evlat muamelesi görmektedir. Bu karmaşık sorunu çözmek için uluslararası kuruluşlarda ve dış ülkelerde belirli ilkeler kabul edilmiş ve bunlar yasallaştırılmıştır. "Eğer doğal yaşam koşullarında önemli ve

uzun vadeli bir tehdit sözkonusu ise, ekolojik yaptırımlar, ekonomik uygulamalar karşısında öncelik kazanır" prensibi ülkemizde kentleşmede ve turizm planlamasında prensip olarak kabul edilmelidir.

6. Doğal kaynaklardan ve çevremizin güzelliklerinden yararlanma herkesin hakkıdır. Fakat böyle bir hak, çevreyi koruma, sorumluluk ve yükümlülüğünü de birlikte getirir. Yararlanma hakkını kullanmak isteyenler, sorumluluk ve görevleri de yüklenmek zorunluluğundadırlar.

Turizm insan yaşamının bir gereksinmesi olduğuna göre, turizm planlamalarında doğanın taşıma kapasitesi, yani koruma kullanma dengesine uyumlu yerleşimlerin yapılması gerekmektedir.

Çevremizin korunması, her şeyden önce gerçek insanlığımızı ortaya koyması bakımından önemlidir. Çünkü, insan da doğal bir yaratıktır; bu nedenle doğaya karşı olamaz. Aktif olarak doğayı koruma, kendi yaşamımıza hizmet demektir. O nedenle, bu konuda hepimize görevler düşmektedir. Doğal kaynaklar, bir sömürü objesi yerine, yaşamın temel varlığı olarak algılanmalıdır.